

G. Blazyca (red.), 2003, *Restructuring Regional and Local Economies. Towards a Comparative Study of Scotland and Upper Silesia*, Hants–Burlington: Ashgate, 193 s.

Restrukturyzacja regionów przemysłowych jest jednym z najtrudniejszych zadań, jakie stanęły przed rządami krajów wysoko rozwiniętych w drugiej połowie XX wieku. Monokulturowa gospodarka, niski poziom kapitału ludzkiego i negatywne efekty kumulacyjne sprawiają, że zmiana profilu regionu przemysłowego nie może się opierać wyłącznie na naturalnych procesach dostosowawczych i często wymaga zakrojonych na szeroką skalę programów pomocy publicznej. W Polsce, gdzie działania restrukturyzacyjne zostały wymuszone dopiero przez rozpad socjalistycznego bloku gospodarczego na początku lat 90., zadania stojące przed reformatorami są i trudniejsze, i łatwiejsze niż w krajach Europy Zachodniej. Z jednej strony szok gospodarczy wywołany przez upadek RWPG dla Górnego Śląska był znacznie głębszy i bardziej nagły niż ten, którego doświadczały zachodnie regiony przemysłowe. Ponadto wewnątrz europejska konkurencja gospodarcza jest dziś ostrzejsza, a swoboda rządów w działaniach wspierających rozwój regionów mniejsza niż w Europie 20–30 lat temu. Z drugiej strony jednak zarówno polski rząd, jak i samorządy terytorialne mają dostęp do wiedzy wynikającej z doświadczeń innych krajów. Ocena działania różnych programów rozwoju regionalnego ze znacznej już perspektywy czasowej może, mimo wielu różnic w lokalnych uwarunkowaniach, pozwolić na uniknięcie błędów poprzedników.

Wydana w ubiegłym roku książka *Restructuring Regional and Local Economies...* jest właśnie próbą wykorzystania doświadczeń zachodniej Szkocji podczas transformacji Górnego Śląska. Niezależnie od swoich wad, o których za chwilę, powinna zostać przeczytana przez polityków i urzędników zajmujących się restrukturyzacją w skali ogólnopolskiej i regionalnej. Jest to praca zbiorowa pod redakcją George'a Blazyca, profesora Wydziału Ekonomii i Studiów Europejskich uniwersytetu w Paisley. Wśród autorów poszczególnych rozdziałów znajdujemy cenionych specjalistów od rozwoju regionalnego, zarówno polskich, jak brytyjskich: Mike'a Danson, Andrzeja Klasika czy Marka S. Szczepańskiego.

Książka składa się z części wprowadzającej i czterech głównych bloków tematycznych podzielonych na mniejsze rozdziały. Bloki są poświęcone różnym aspektom restrukturyzacji regionu przemysłowego: strukturze gospodarki, zaangażowaniu (partnerstwu) społecznemu, stymulowaniu przedsiębiorczości

oraz inwestycjom zagranicznym. Dzięki takiej konstrukcji problematyka restrukturyzacji jest omówiona w sposób wyczerpujący i przejrzysty. Zawarte w tytule słowo *towards* sugeruje jednak, że nie mamy do czynienia z kompletną analizą porównawczą Szkocji i Górnego Śląska, a jedynie z krokiem na drodze do takiego studium. Taka ostrożność autorów wydaje się uzasadniona z dwóch powodów. Po pierwsze, zachodnia Szkocja z lat 60. czy 70. ubiegłego wieku i dzisiejszy Górny Śląsk różnią się dość istotnie zarówno pod względem uwarunkowań wewnętrznych, jak i zewnętrznych. Wyciąganie kategorycznych wniosków o przydatności lub nieprzydatności konkretnych instrumentów polityki gospodarczej i społecznej jest w tej sytuacji ryzykowne. Po drugie, i to można już uznać za wadę omawianej książki, tylko rozdział wstępny ma w istocie charakter porównawczy, pozostałe to monograficzne artykuły poświęcone jednemu z regionów. Choć jest to powszechna praktyka przy powstawaniu międzynarodowych prac zespołowych, w tym wypadku należy żałować, że nie doszło do bardziej bezpośrednich porównań. W rezultacie bowiem „szkockie” i „polskie” rozdziały książki, choć podobnie podzielone na bloki tematyczne, niekoniecznie pokrywają się pod względem poruszanych problemów. Artykuły poświęcone zachodniej Szkocji są przede wszystkim ewaluacją tamtejszych programów rozwoju regionalnego od lat 50. XX wieku do końca stulecia. Spojrzenie z historycznej już perspektywy przynosi wiele ważnych obserwacji dla dzisiejszych reformatorów polskiej gospodarki, tym cenniejszych, że poszczególni autorzy nie są w pełni zgodni co do skuteczności omawianych rozwiązań i ukryta w ich tekstach polemika pozwala lepiej zrozumieć dylematy polityki regionalnej w starym regionie przemysłowym.

Ponieważ Górny Śląsk znajduje się dopiero na początku procesu restrukturyzacji, podobnie głęboka analiza nie jest oczywiście możliwa. Trudno się jednak oprzeć wrażeniu, że polscy autorzy rozdziałów podeszli do tematu nieco zbyt ogólnie, omawiając zasadnicze uwarunkowania historyczne, demograficzne i administracyjne rozwoju regionu, a tylko w niewielkim stopniu odnosząc się do faktycznych instrumentów polityki regionalnej stosowanych lub możliwych do zastosowania na Górnym Śląsku. Pozytywnie wyróżnia się tu artykuł Marka S. Szczepańskiego dotyczący społecznych skutków zamykania górnośląskich kopalń, korespondujący z zawartym w tym samym bloku tekstem Chika Collinsa o polityce rewitalizacji miast w Szkocji. Interesującą parę artykułów znajdziemy też w części poświęconej bezpośrednim inwestycjom zagranicznym, gdzie Adam Drobniak krytycznie ocenia rolę dotychczasowych inwestycji w tworzeniu trwałego potencjału rozwojowego Górnego Śląska, a Alistair Young na podstawie szkockich doświadczeń przestrzega przed wiarą w zagranicznych inwestorów jako panaceum na bolączki restrukturyzowanych regionów. Właściwe wykorzystanie szansy, jaką daje kapitał zagraniczny, wymaga bowiem uprzedniego wzmocnienia wewnętrznego potencjału regionu, a są to działania znacznie wykraczające poza uzbrajanie terenów przeznaczonych dla inwestorów.

Na szczególną uwagę zasługują dwa rozdziały podsumowujące doświadczenia rozwoju regionów w Wielkiej Brytanii. Podczas gdy dla Mike’a Danson

rozważania te są podstawą do sformułowania ogólnych postulatów wobec europejskiej polityki regionalnej, John Foster przedstawia krytyczną analizę postępowania władz brytyjskich w zachodniej Szkocji, dowodząc, że prowadzona polityka najpierw przyczyniła się do zniszczenia potencjału regionu przemysłowego, a potem poniosła porażkę w jego restrukturyzacji. By zaostrzyć apetyt czytelników, należy dodać, że ten pogląd nie jest podzielany przez wszystkich autorów książki.

Jednym z najczęściej powtarzanych w kolejnych rozdziałach wniosków jest zbyt mała rola, jaką, szczególnie w początkach restrukturyzacji zachodniej Szkocji, odegrały regionalne władze i instytucje. W rezultacie, jak czytamy, likwidacja szkockiego przemysłu ciężkiego została przeprowadzona w interesie brytyjskiej gospodarki jako całości, jednak w sposób, który nie uwzględnił w wystarczającym stopniu potrzeb regionu i jego mieszkańców.

Także działaniom restrukturyzacyjnym na Górnym Śląsku zarzucano dotychczas „odgórny” charakter i brak oparcia w regionalnej infrastrukturze instytucjonalnej. Optymizm budzi fakt, że – być może dzięki studiowaniu zagranicznych doświadczeń – w ostatnich miesiącach obserwujemy większe zaangażowanie samorządu wojewódzkiego. Świadczy o tym choćby przygotowany na jesieni ubiegłego roku „Program łagodzenia skutków restrukturyzacji zatrudnienia w górnictwie węgla kamiennego w regionie śląskim”, którego autorem jest regionalny samorząd, a nie, jak dotąd bywało, urzędnicy ministerialni.

Podsumowując, należy stwierdzić, że *Restructuring...* jest książką ważną i z pewnością wypełniającą lukę w literaturze dotyczącej rozwoju regionalnego w Polsce. Mimo że nie wszystkie rozdziały są równie wartościowe i interesujące, można z czystym sumieniem polecić tę pozycję zarówno pracownikom nauki, jak i praktykom zajmującym się restrukturyzacją polskiej gospodarki. Należy mieć nadzieję, że książka będzie dostępna także w polskich księgarniach, a także że zostanie wydana w języku polskim, co poszerzyłoby znacznie krąg odbiorców.

Mikołaj Herbst